

„ЗЛАТОРОГ“ СПРЯМО ПОЛИТИКИТЕ В КУЛТУРАТА И ОБРАЗОВАНИЕТО

Доц. д-р Огняна Георгиева-Тенева
Нов български университет

Резюме. В статията се разкрива отношението на „Златорог“ към държавните политики в културата и образованието. С помощта на проблемно-хронологичния и на културологичния подход се обосновава твърдението, че списанието упорито настоява държавното управление на духовния живот да се базира на принципите за висок професионализъм, хуманност и свободно развитие на творческите възможности. С нови аргументи се подкрепя виждането, че списанието не е аполитично и естетски самозатворено, а е активен участник в публичния дебат за културата и ценностното формиране на младите хора. „Златорог“ се разглежда като трибуна на независими интелектуалци, загрижени за духовния ръст на обществото, които анализират критически държавните културно-образователни начертания и влизат в ролята на техен коректив.

Ключови думи: „Златорог“; култура; образование; политики; хуманност; демокрация

Както е известно, „Златорог“ публикува не само художествени текстове, а и материали с научен, есеистичен и критически характер. Предмет на настоящата статия е една неизследвана съдържателна линия, чийто фокус са държавните политики в културата и образованието. Съобразно с профила си списанието не се занимава с горещи политически събития, обрати, преврати и партийни програми, но следи отблизо управлението на духовния живот, анализира го и предлага решения на наболели проблеми. Представянето на „Златорог“ като активен участник в публичния дебат за културата и образованието би съдействало за преодоляване на дълго насажданото твърдение, че списанието е аполитично. Ако в периода на социалистическия експеримент аполитизмът се интерпретираше като буржоазна естетска самозатвореност, днес в това понятие се влага идеята за съзнателна дистанцираност от държавното управление. Именно тук следва да се направи уточнението, че дистанцираността на списанието е от сама-

та политическа власт, но не и от нейните нормативни актове в сферата на културата и образованието.

Списанието последователно и неотклонно отстоява своя суверенитет спрямо държавната власт. „... ние не се поддадохме в литературата на никоя склонност да се приспособяваме към режима“⁽¹⁾, отбелязва Владимир Василев скоро след 20-годишнината на списанието, излизало при управлението на четири различни политически сили, начело със земеделците, Демократическия сговор, Народния блок и т.нар. независими.

На сцената на списанието не присъстват политически фигури. Във формирането на художествен вкус и ценностни нагласи, в очертаването на духовни хоризонти участват само представители на изкуството, науката, културата и образованието. Когато отстоява политическата независимост на културните институции, Вл. Василев е безкомпромисен. Един епизод от битието му на директор на Народния театър го доказва убедително: когато цар Борис III се опитва да уреди положението на някаква артистка, Вл. Василев отговаря: „Ваше Величество, аз не се меса в управлението на държавата, имайте добрината да не ми се месите в управлението на театъра“ (Zhechev 1992, 10).

За отпор срещу опитите за политическо вмешателство в ръководството на Театъра свидетелства и самият Вл. Василев в автобиографичен текст, писан в отговор на сталинистките обвинения, че е служил на буржоазията: „Ако бях служител на буржоазията, най-добре щях да ѝ служа като Директор на Народния театър, дето бях подчинен на Министъра. Но колкото и да изглежда невероятно, там аз не допуснах намесата на никой министър – в никаква степен, абсолютно. Това бе условие за влизането ми. Никой не може да посочи един случай, министър да ми е наложил и най-малкото свое желание – било то по персонални въпроси, по организация, по репертоар и пр., или да се е опитал. Това може да се провери чрез артистите от онова време, които помнят тези неща...“⁽²⁾.

Линията на самостоятелност спрямо държавата следва и „Златорог“ – това добре личи както от съдържанието на списанието през всичките години на съществуването му, така и от декларацията на Вл. Василев в документ, предоставен на Симеон Султанов: „Златорог“ прочее не можеше да бъде едно девизно списание. [...] Ние останахме вън от политическата актуалност. Аз съм бил много предупредителен да не се допусне и най-слаба гравитация към никой от тогавашните партийни режими“ (Radev 2016, 136).

Вън от политическата актуалност – да, но не и от нейните проекции върху духовния живот. Множество публикации по въпроси на културата, образованието, социологията, морала, философията и психологията по необходимост се докосват до институционалните начертания в културата и образованието. Именно до начертанията – а не до техния автор или до политическата сила, която ги прави. Списанието никъде не споменава име на партия или конкре-

тен законодателен акт, не коментира субект на властта или негова постъпка. То обаче отразява създадената от тях културна атмосфера и предлага възможности за внасяне в нея на повече кислород. Може да се каже, че „Златорог“ се отнася към типа управление, както литературната творба – към многообразните форми на реалността, включващи в себе си и отгласи от общественно-политическия живот. Нека припомним как Вл. Василев отговаря на обвинението от страна на Тодор Павлов, че златорожци налагат формален естетизъм: „Следователно, ние поддържаме някаква поезия, набор от думи, образи, стъпки, рими – без никакво съдържание, чувствено, идейно или нравствено, – някаква поезия от звукове без никакви конкретни значения. Аз не познавам такава поезия, нито такива поети: даже у футуристите, у един Маринети, пак звукът прибавя жизнени съдържания и импулси“⁽³⁾. По подобен начин и „Златорог“ обхваща „жизнени съдържания“, отразяващи, наред с всичко друго, и управленски политики, дирижиращи публичното духовно битие. Тези материали заявяват ясна позиция спрямо общия характер на държавното управление – именно на неговия общ характер: *„Златорог“ отстоява принципите на либералната демокрация*. Основание за това твърдение дават множество материали, конструирани културно-художествено пространство без политическа предпоставеност, в което базови ценности са личната независимост, свободната мисъл, творческата инициатива и обществената консолидация около доброто образование и духовното израстване. За „Златорог“ свободата не е понятийна абстракция, а условие за активно поведение в обществото, за оригинално творчество и културно израстване.

Отношението на списанието към административното управление на културата и образованието може да се разглежда като позиция на една неформална институция спрямо официалната институционална власт. Това съизмерване едва ли е пресилено, като се има предвид, че модерната държава дължи съществуването си, освен на всичко друго, и на обединението около общи духовни ценности. А „Златорог“ създава изключително силно поле на културна гравитация, което близо четвърт век изпълнява ролята на художествен и интелектуален център извън официалните институции. В културното значение на списанието днес ни убеждава както всеки нов негов прочит, който може да направим лесно благодарение на свободно достъпното му дигитализирано копие, така и множащите се изследвания, осветляващи различни аспекти от приноса му за литературния живот, за развитието на културата и утвърждаването на хуманността. В тази връзка е важно да знаем какво е мнението на Вл. Василев за литературната култура на институционалните лица у нас: „... отговорните хора не се интересуват от литературата, не я следят, не я знаят и с изключение на нищожните т.нар. поощрения нищо не издава, че Държавата създава ролята ѝ в духовната и идейно-обществената формация на поколенията“⁽⁴⁾. Това твърдение е отправната ми точка към търсенето на отго-

вор на въпроса каква е позицията на „Златорог“ спрямо държавните културни институции.

Както е известно, първата книжка на „Златорог“ излиза без оповестяване на програма, цели, концепция, издателски проект. Те обаче съществуват имплицитно в публикуваните материали, и особено много в статиите, написани от редактора Вл. Василев. Заради високия художествен критерий и последователното отстояване на автономния живот в изкуството списанието е определяно като „чудото“ и „една от най-мощните и престижни институции на българската култура“ (Trajkova, Nedelchev 2020, 9; 10), като „истинско национално духовно богатство“ (Речник на българската литература след Освобождението) и „феномен на културата“ (Vasilev 2000, 66).

Особено важни в случая са оценките за демократичния дух на списанието. Представянето им може да започне от статията „В перспективите на времето“ на Спиридон Казанджиев⁵⁾, която, наред с другото, изразява категорична позиция в защита на гражданските права. Текстът се застъпва за философия, която изследва човека в динамиката на историческия контекст – в противовес на онази философия, която проблематизира „вечните идеи“ и „абсолютната истина“. Подкрепяйки практическия разум и неговия стремеж да отговори на въпросите „накъде“ и „към какво“, изтъкнатият психолог, философ и литературен критик определя болшевизма, националсоциализма и фашизма като преходни идеологии, които в бъдеще неизбежно ще отстъпят място на „основните ценности на демократическия либерализъм“.

Абстрактните теоретизации са неприемливи и за Андрей Стоянов. В статията си „За големите и малките истини“ известният композитор и музикален педагог метафоризира „големите“ истини като далечни планини и мираж, а „малката“ истина представя „като привлекателна с непосредната си полезност“⁶⁾. За А. Стоянов понятията „свобода“, „обществена справедливост“, „цивилизация“, „национална култура“ най-често са само лозунги. Авторът задава реторичния въпрос „Къде са правата на човека и гражданина, възвестени от Френската революция?“ и отговаря с пейоративна категоричност: „Демокрация – да, но само доколкото народните желания са благоприятни за личните интереси и домогвания на водача или на партията, която стои зад него“⁷⁾. Статията критикува демагогията в политическото управление и призовава към активно участие в публичния живот.

Либералнодемократичната линия в „Златорог“ се подкрепя и от Есто Везенков. В статията си „Мисли за демокрацията“⁸⁾ той разглежда оценъчно идейни доктрини и управленски форми в тогавашна Европа. Противопоставяйки се на утопични учения, улични манифестации и публични словоборства, авторът убеждава, че на обществото са нужни закони, морал и полезни граждани – независимо дали са земеделци, миньори, работници в индустрията, съобщенията, администрацията и пр. Полемичният дух на статията кулми-

нира в определянето на Сталин като диктатор, а на българските учреждения – като формално демократични.

В „Писател и гражданин“ Йордан Бадев представя обобщено спора дали и доколко изкуството трябва да е ангажирано със социално-политически въпроси и категорично заявява, че писателят следва да бъде „честен гражданин“: „Колкото надпартийността може да бъде добродетел за един писател [...], без да става оръдие на една или друга пропаганда [...], толкова всепартийността в широк смисъл на думата е порок, който повлича в своята пропаст понякога едновременно и писателя, и гражданина“⁽⁹⁾.

Може да се каже, че „Златорог“ представлява умален модел на онова единно гражданско пространство, което множество статии утвърждават като безусловно необходимо. Несъмнено главната заслуга за неговото конструиране е на Вл. Василев. За демократичните позиции на редактора на „Златорог“ свидетелства дори левият поет и публицист Христо Радевски: „Полицийщината и расовата дискриминация го дълбоко възмущаваха. Спомням си, че беше особено разстроен, когато почнаха да изселват евреи из България. [...] Според него тия гърчове, тия крайни мерки са временни и ненормални явления, от които тая същата държава един ден ще се излекува и ще почне нормалния си демократичен живот“ (Radevski 1997, 203).

Ценностно единни, материалите, които „Златорог“ посвещава на обществени, културно-образователни и управленски въпроси, утвърждават свободата в творческата инициатива и отправят настойчив апел за политическа отговорност и градивни обществени промени. Доказателство за гражданската ангажираност на списанието е и статията „Динамика на съвременните обществени движения“ на Атанас Попов¹⁰⁾, която рисува въображаем образ на добрия политик, акцентирайки върху уменията му да обединява обществените сили. Тази публикация е поредната, която призовава младите хора към активно включване в обществения живот. Така в „Златорог“ се сплита мрежа от сродни аргументи в подкрепа на идеята, че публичното благо зависи от съвместната работа на всички групи, общности и институции в страната.

Авторитетен застъпник на демократичните ценности е и Венелин Ганев – ерудит с широки познания по право, философия, музика, който има и богат опит в университетското преподаване, изпълнителната власт и дипломатията. В статията си „Култура и българска общественост“⁽¹¹⁾ той обосновава необходимостта от по-висок духовен полет и облагородяване на отношенията в обществото. Апелативният план на публикацията е неотделим от критичната позиция спрямо факторите, които поддържат културна убогост. Сред тях, на първо място, авторът посочва преклонението пред държавната власт и неумението на нейните субекти да дирижират публичния живот. По-динамичното културно развитие В. Ганев вижда като резултат от бъдещи демократични

промени, които биха освободили управлението от раболепни чиновници с формално отношение към задълженията си.

Срещу преклонението пред държавната власт пише и Ефрем Каранфилов в „Психология на удобния човек“⁽¹²⁾. С полемичен патос той отбелязва: „На едно нещо, обаче, той [удобният човек – б.м.] никога не изневерява: на властта. Той е винаги на власт и винаги със силните“. И по-нататък: „Удобните хора нямат мнение“; „Удобният човек си затваря очите“. На удобните хора Е. Каранфилов противопоставя т.нар. „градители“ – дума, която не само има същия корен като „гражданин“, но в случая работи и като неин синоним.

„Златорог“ публикува ред материали, които пряко коментират държавните политики в образованието и културата у нас. Така кръгът на обсъжданите обществени въпроси се разширява, духовното развитие се разглежда с оглед на неговата обусловеност от управленските решения. Полемичният тон придобива острота, защото ние „рядко имаме държавници от голям мащаб, защото не считаме за нужно държавниците ни да бъдат нещо друго, освен политици и партизани, и не виждаме какво биха спечелили от една богата обща култура“, отбелязва в своя статия Петър Войников⁽¹³⁾.

В „Духът на нашето образование“ Сп. Казанджиев⁽¹⁴⁾ аргументира тезата, че мисията на образованието е да откъсне човека от тесния кръг на личното съществуване и да го изведе на широкия хоризонт на социалната и историческата действителност – за да може активно да участва в творческото дело на живота. Статията се застъпва за хуманитарното образование в рамките на тогавашното му съперничество с т.нар. реално образование. С това „Златорог“ се включва в един от най-важните и продължителни образователни дебати у нас в междувоенния период – този за типа културни ценности, които държавата желае да формира чрез училището⁽¹⁵⁾. Списанието подкрепя това образование, което се стреми да създаде широк кръгозор, хуманистични нагласи и умения за гражданска обществена дейност. Статията не подценява т.нар. реално образование, особено през първите следосвобожденски години, когато народът ни е тясно свързан с природата и без дълбоки исторически традиции. Мнението на Сп. Казанджиев за природните науки е недвусмислено положително заради тяхната обективност и възможностите им да предпазват от предразсъдьци, да развиват точно мислене, системност и методичност на ума. За Сп. Казанджиев обаче е неприемливо в гимназията да доминират природните науки. Везната със слабостите на реалното образование натежава заради безличния характер на точното познание, по-слабите му възможности да формира морал, естетическо и религиозно съзнание, въобще индивидуален духовен лик. Точните науки лишават ученика от простор за игри на ума и душата, за художествено творчество и създаване на вътрешни светове, смята ученият. Ключова тук е тезата за обусловеността на обществения напредък именно от хуманитарното образование. Силата на всички приведени аргументи се

стотварва срещу използваните у нас антидемократични методи на управление, особено пагубни за българската интелигенция, която според Сп. Казанджиев е пасивна, безкритична, лишена от социален и политически усет. С това „Духът на нашето образование“ изразява позиция по още един ключов дебат, воден на страниците на списанието – този за българската интелигенция, наченат от Боян Пенев¹⁶⁾ през 1924 г.

Макар че Сп. Казанджиев никъде не посочва с пръст виновника за дехуманизирането на българското образование, недвусмислено ясно е, че критиката му се отнася до административната власт над средното училище и нейната досетливост колко лесно се управлява маса от хора, която не притежава хуманитарна широта и демократично възпитание. С това „Златорог“ заема активна позиция спрямо реформата в средното училище, която е предстояла тогава, и развива образователни идеи със значение за либералния дух в общественния живот.

Хуманитарното образование получава солидна подкрепа и от страна на известния български езиковед Стефан Младенов. Сам завършил класическа гимназия, ученият се застъпва за формиране на широки познания за човека, обществото, публичния живот и изкуствата, в това число и литературата. Между статията му „Българската литература и образованият българин“ и коментирания по-горе статия от Сп. Казанджиев съществуват сигурни интертекстуални връзки. Особено отчетливи са те по отношение на общата теза за необходимостта българинът да получава храна за ума и душата: до виждането на Сп. Казанджиев, че „Образованието трябва да измести човека от природната върху духовно-историческата плоскост“, стои убеждението на Ст. Младенов, че в „духовното творчество, а не в материалното ще се проявява българщината“. За слабо развития интерес към литературата и за незадоволителната езикова култура на своите съвременници ученият обвинява гимназиалното образование. „... ние не сме имали почти никога *културна* политика, при все че имаме в Просветното си министерство нарочито културно отделение, в което са се вършили не само чудновати, но и чудовищни работи...“¹⁷⁾, отбелязва Ст. Младенов. Според него незадоволителната литературна образованост у нас се дължи най-вече на ограничеността на учебните програми и учебниците. Макар че посочва и други причини, като левите вестници с техните теснопартийни, извънхудожествени критерии за добра литература, акцентът на статията е поставен върху несъстоятелната държавна политика в литературното образование, върху лошите управленски решения, в резултат на които духовните ценности се подменят с материален практицизъм. Така Ст. Младенов става един от големите авторитети, чието участие в „Златорог“ отеква като коректив на образователната администрация.

Критична и същевременно конструктивна е статията на А. Стоянов „Държавата и музикалната ни култура“. Множество аргументи обосновават тезата за управленско безсилие в сферата на музикалния живот у нас. Положител-

ният ефект от държавната намеса при формиране на музикална култура е определен като „твърде скромнен“ – защото грижите в тази посока са безсистемни. И още грешки – операта „е само за столичани, а светлината ѝ достига до провинцията след много пречупвания“⁽¹⁸⁾. На фокус са и проблемите на Музикалната академия, които според А. Стоянов се дължат на Министерството на народната просвета, наложило неподходящи учебни програми и създадо антихудожествени настроения.

А. Стоянов критикува остро и управлението на средното музикално образование, което носи знака на държавната незаинтересованост: учебният предмет пеене се подценява, приравняването му с гимнастиката и ръчната работа е неправилно, преподаването от педагози без необходимата квалификация е порочна практика. Наред с това А. Стоянов настоява държавата да съдейства за децентрализиране на музикалния живот у нас, за разнообразяване на музикалните предавания по радиото и за откриване на музикални училища в Пловдив, Бургас, Шумен и Русе. Обобщаващ акорд на този полемичен текст е призивът към образователните управленци да създадат концепция за музикално-просветна политика, с която да бъде преодолян хаосът в музикалния ни живот.

Няколко години по-късно „Златорог“ публикува „Култура и дирижирана общественост“ от В. Ганев. Авторът разглежда етатизирането на културата по време на война като разбираемо явление, но постоянният „култ към всестранно държавно ръководство“⁽¹⁹⁾ за него е неприемлив. С особена реторична енергия В. Ганев коментира предпоставките за този култ: „Само когато марксистическият социализъм се установи като държавен режим в Русия, началото на държавното ръководство се превърна в тоталитарно и универсалистично, с явна тенденция да не се изпуска нищо, което е от естество да затвърди психологично и морално новоустановения режим. [...] Но следва ли държавното ръководство да бъде разширено по отношение на културата и нейните прояви?“⁽²⁰⁾. Въпросът е реторичен, а проблематизациите по него гласят, че културата и духовният живот следва да са еманципирани от държавата; че ефектът от пряката държавна намеса в научното и художественото творчество води до установяване на псевдокултура. Юрист по образование, В. Ганев подчертава, че дирижираният обществен живот минава през правни норми, а това означава насочване към определена държавна цел. По негово убеждение обаче изкуство не се създава по предварителен план, а спонтанно, свободно и непреднамерено – в резултат на лична творческа устроеност и възможности. Ако държавата диктува художественото творчество, убеждава авторът, се стига не до изкуство, а до изкуствено приближаване до някаква цел и унифициране на естетическите ценности.

В съпоставителен план възгледите на А. Стоянов и В. Ганев за ролята на държавата в културния живот сякаш се разминават. Привидно А. Стоянов като

че ли иска „повече държава“ в културата, а В. Ганев – „по-малко“. Дали обаче наистина е така?

Известно е, че при свръхцентрализиране на управлението главен субект на културните политики е държавата, а при по-либерални режими грижата за организацията на културния живот се диверсифицира и започва да се поема и от частни културни институти, професионални сдружения, фондации, неформални общности. Статиите на А. Стоянов и В. Ганев излизат след преврата на 19 май 1934 г., в резултат на който Търновската конституция е отменена, Народното събрание е разпуснато, политическите партии и профсъюзите са забранени. Самоуправлението на окръзите и общините, които са окрупнени, е премахнато. На тяхно място идват спусканите „отгоре“ наредби-законови, чието изпълнение се следи от правителствени чиновници. Създадена е Главна дирекция на обновата, която контролира печата, кината, радиото, театрите и публичните събрания. А. Стоянов и В. Ганев не коментират пряко описаната политическа ситуация и нейното отражение върху културния живот в страната. Ние обаче, реконструирайки този политически контекст, си даваме сметка за голямата централизация на административната власт и реципрочното намаляване на частните творчески инициативи и свободната дейност на културните съдружия.

Призивът на А. Стоянов държавата да поеме по-сериозна отговорност за музикалната култура у нас, следва да бъде разгледан в контекста на конкретната историческа ситуация, при която държавата *вече* има изключителни правомощия над музикалната култура, но ги упражнява неудовлетворително. А. Стоянов настоява за спешна реформа в рамките на съществуващия контекст. Несъмнено той е осъзнавал, че в онзи момент не е било възможно да се правят съществени преобразувания, целящи ограничаване на държавните правомощия в културата. Както вече посочих, в статията си А. Стоянов изрично споменава за предстоящо преразглеждане на учебните програми по пеене от страна на Просветното ведомство. Този факт говори за усилието да се предизвика гравидна промяна в рамките на съществуващата изключително концентрирана държавна власт над образованието. Обогащането на музикалните радио предавания, откриването на музикални училища в различни градове на страната, промените в Музикалната академия също са в прерогативите на държавата – всичките изброени институции са ѝ подчинени административно и финансово. Важно е да посоча, че А. Стоянов е познавал добре частната инициатива в музикалния живот – той е един от основателите на Дружеството на българските композитори „Съвременна музика“ (1933), което е положителен пример за ролята на неформалните организации в културния живот на страната.

И така, статиите на В. Ганев и А. Стоянов всъщност споделят една и съща кауза – за нов тип държавно управление на културата и за повече простор в

изявите на творческите организации и отделните творци. В. Ганев защитава безусловната художествена свобода, идеята му за автономия на естетическото съзнание е в пълен синхрон с политиката на „Златорог“ да публикува литературни текстове според естетическите им достойнства, а не според принадлежността им към определено идейно течение в изкуството или в обществения живот.

Нека отново се върна на принципната дистанцираност на „Златорог“ от арената на властта (единственият пряк жест към събитие с политическо значение е публикуването на некролог за цар Борис III) и на паралелната му активност спрямо важни проблеми на културата и образованието. По повод 20-годишнината на „Златорог“ Вл. Василев пише: „... ние не задължихме списанието с никой политически лозунг“⁽²¹⁾, но по-нататък прибавя: „Златорог“ е воюващо списание. Нашата задача е не само да утвърдяваме положителните дела, но и да премахваме пречките, които се поставят насреща им“⁽²²⁾. Ако първият цитат говори за стремежа на списанието към политическа независимост, вторият цитат изразява паралелен стремеж, не по-малко важен – към безкомпромисна защита на хуманистични обществени каузи и търсене на изход от обстоятелства, които спъват духовното развитие.

„Златорог“ изразява отношението си към държавните политики в образованието и културата и по косвен път – чрез системния си интерес към „другото“ на институционалния монопол над образованието и културата, свързано с неформалните прояви на автентичен демократизъм и гражданска активност.

„Общността е духовна социална категория“, отбелязва Атанас Попов в „Общество и общност“⁽²³⁾, и развива идеята за единение на базата на културни интереси, сродни вълнения и взаимна помощ при усилията да се върви напред. Статията дава предимство на теоретичните систематизации, но в тях читателят лесно може да открие конкретната българска действителност.

Самият Вл. Василев отлично знае колко голям може да бъде културният принос на обединените сили. Доказателство за това в практически план е превръщането на „Златорог“ в притегателен духовен център, обединяващ интелектуални и художественотворчески сили, а в концептуален план – пряко изразеното твърдение, че „днес, когато животът във всички посоки се организира в размаха на широка колективност, и най-голямата личност не може да осъществи общественото си призвание, действайки изолирано“⁽²⁴⁾.

С. К. [Сп. Казанджиев] оповестява създаването на Философско-педагогическо общество, в което членуват професорите и учителите по философия и педагогика. Видният сътрудник на „Златорог“ представя една от главните цели на професионалната организация – „да работи за реформиране на програмата, по която става изучаването на философските предмети в нашите средни училища“⁽²⁵⁾, а също и да съдейства за превеждане на български език на ценни трудове по философия и педагогика. Отразявайки формирането на

Философско-педагогическото общество като важно обществено събитие, „Златорог“ прави утвърдителен жест към творчески сдружения, целящи да внесат динамика в културния ни живот и да бъдат коректив на управленски модели с видими дефицити.

Публикуването на „Конференция на учителите по български език“ от Никола Филипов също може да се чете като знак на положително отношение към неформалните професионални обединения. Началното твърдение в публикацията – че „... конференциите допринасят твърде много за напредъка на учебното дело“²⁶⁾, е израз не само на стремеж към по-резултатен педагогически труд, но и на убеждението, че учителският глас следва да се чува от управленската администрация.

Материалът на Н. Филипов съобщава за неудовлетвореност на участниците в конференцията от постиженията по български език в средното училище. Публикацията поставя акцент върху изразената надежда за разтоварване на програмата и за адекватна поддръжка от страна на държавата. Нека подчертая – именно на „поддръжка“, а не на диспечерство. Специално внимание е отделено на убеждението на учителите, че ученикът трябва да е свободен да съчинява, да размишлява, да развива въображението си, въобще да извършва творческа работа, да има активна дейност на духа. Това виждане, популяризирано чрез страниците на „Златорог“, е част от усилията на тогавашните наши мислители на образованието (Димитър Кацаров), методици (Иван Хаджов, Любен Георгиев) и изявени учители (Никола Бобчев, Малчо Николов и много други) да развиват мисловната самостоятелност на ученика и да дават простор за т.нар. обяснително четене, в основата на което стои собственият анализ и тълкуване, откриването на „тайните на текста“.

Интересът на списанието към творческите сдружения е постоянен, а стойността, която им придава, е изключително висока. Основание за това твърдение намираме и в статията „Стадното чувство“ на Атанас Илиев, където се отбелязва: „... понятието „общност“ бе призовано да изрази духовната връзка между членовете на една обществена група, възникнала върху почвата на известни идеали“²⁷⁾. Думата „идеали“ тук отваря една ореолна, неексплицирана смислова перспектива, която работи като скрита антитеза на формализма и политическата пресметливост в дейността на държавните управленци на образованието.

Чудото „Златорог“ изпълнява множество културни роли. Сред тях – и на мерило за състоятелността на държавните политики в културата и образованието. Официалното администриране в този обществен сектор е проблемна нишка, която преминава през текстовата тъкан на изданието през всичките години на неговото съществуване. Във въгъжаването на тази нишка участват множество авторитетни представители на нашата интелигенция. Отстоявайки демократичните ценности в духовната сфера, те предлагат пътища за форми-

ране на „свободния и прекрасния, силния и жизнерадостния човек“, за който Вл. Василев говори в една конкретна своя статия²⁸⁾, но провижда като обща цел на българската култура и образование.

БЕЛЕЖКИ

1. Василев, Вл. 1940. Именно, на ясни позиции. Златорог, XXI, 1940, № 3, 158.
2. ЦДИА, ф. 373, инв. оп. I, а. е. 540. Цит по: Владимир Василев – личност, дело, съдба. 1997. Съст. Е. Трайкова, М. Шишкова, Н. Александрова. София: ИК „П. К. Яворов“, 273.
3. Василев, Вл. 1940. Именно, на ясни позиции. Златорог, XXI, № 3, 160.
4. Василев, Вл. 1940. Именно, на ясни позиции. Златорог, XXI, 1940, № 3, 159.
5. Казанджиев, Сп. 1937. Перспективите на времето. Златорог, XVIII, № 1, 1 – 11.
6. Стоянов, А. 1938. За големите и малките истини. Златорог, XIX, № 8, 362.
7. Стоянов, А. 1938. За големите и малките истини. Златорог, XIX, № 8, 363.
8. Везенков, Е. 1937. Мисли за демокрацията. Златорог, XVIII, № 10, 387.
9. Бадев, Й. 1936. Писател и гражданин. Златорог, XVII, № 6, 251.
10. Попов, Ат. 1938. Динамика на съвременните обществени движения. Златорог, XIX, № 5.
11. Ганев, В. 1941. Култура и българска общественост. Златорог, XXII, № 6.
12. Каранфилов, Е. 1941. Психология на удобния човек. Златорог, XXII, № 9.
13. Войников, П. 1939. Културен елит. Златорог, XX, № 1, 34.
14. Казанджиев, Сп. 1933. Духът на нашето образование. Златорог, XIV, № 9.
15. Идейните разногласия и променливите политики спрямо целите на средното образование от този период са изследвани подробно в: Спасов, Ем. 2014. Образователната политика на правителствата на Демократическия сговор (1923 – 1931). В. Търново: Фабер.
16. Пенев, Б. 1924. Нашата интелигенция. Фрагменти. Златорог, V, № 1.
17. Младенов, Ст. 1934. Българската литература и образованият българин. Златорог, № 3, 107.
18. Стоянов, А. 1935. Държавата и музикалната ни култура. Златорог, XVI, № 2, 80.
19. Ганев, В. 1942. Култура и дирижирана общественост. Златорог, XXIII, № 3, 131.
20. Ганев, В. 1942. Култура и дирижирана общественост. Златорог, XXIII, № 3, 132.
21. Василев, Вл. 1939. 20 години „Златорог“. Златорог, XX, 473.

22. Василев, Вл. 1939. 20 години „Златорог“. Златорог, XX, 475.
23. Попов, Ат. 1937. Общество и общност. Златорог, XVIII, № 2, 82.
24. Василев, Вл. 1927. Хулиганството в литературата ни. Златорог, VIII, № 5 – 6.
25. С. К. [Сп. Казанджиев]. 1920. Философско-педагогическо общество. Златорог, I, № 4, 367.
26. Филипов, Н. 1923. Конференция на учителите по български език. Златорог, IV, № 5, 316.
27. Илиев, Ат. 1943. Стадното чувство. Златорог, XXIV, № 3, 133.
28. Василев, Вл. 1924. Въпроси около Народния театър. Златорог, V, № 5, 250.

ЛИТЕРАТУРА

- ВАСИЛЕВ, С., 2000. *Литературният мит Владимир Василев*. В. Търново: Слово.
- ЖЕЧЕВ, Т., 1992. Критическата драма на Владимир Василев. Във: *Владимир Василев*. София: Български писател.
- РАДЕВ, ИВ., 2016. *Низвергнатият Владимир Василев*. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“.
- РАДЕВСКИ, ХР., Владимир Василев. Във: *Владимир Василев – личност, дело, съдба*, 1997. Съст. Е. Трайкова, М. Шишкова, Н. Александрова. София: П. К. Яворов.
- Сп. „Златорог“. В: *Речник на българската литература след Освобождението*. Институт за литература при БАН. [Видяно на 20.02.2022]. Достъпно на: <http://dictionarylit-bg.eu/%D1%81%D0%BF-%D0%97%D0%BB%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B3>
- ТРАЙКОВА, Е., М. НЕДЕЛЧЕВ, 2020. *Списание „Златорог“ и неговият редактор Владимир Василев. С избрана и анотирана библиография*. София: НБУ.

REFERENCES

- VASILEV, S., 2000. *Literaturniat mit Vladimir Vasilev*. V. Tyrnovo: Slovo.
- ZHECHEV, T., 1992. Kriticheskata drama na Vladimir Vasilev. Vuv: *Vladimir Vasilev*. Sofia: Bylgarski pisatel.
- RADEV, IV., 2016. *Nizvergnatiat Vladimir Vasilev*. Sofia: Izdatelstvo na BAN „Prof. Marin Drinov“.
- RADEVSKI, HR. Vladimir Vasilev. Vuv: *Vlaimir Vasilev – lichnost, delo, sydba*, 1997. Syst. E. Trajkova, M. Shishkova, N. Aleksandrova. Sofia: P. K. Iavorov.
- Sp. „Zlatorog“. V: *Rechnik na bylgarskata literatura sled Osvobozhdenieto*. Institut za literatura pri BAN. [Vidian na 20.02.2022].

Dostypno na: <http://dictionarylit-bg.eu/%D1%81%D0%BF.-%D0%97%D0%BB%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B3>
TRAJKOVA, E., M. NEDELICHEV, 2020. *Spisanie „Zlatorog“ i negoviiat redaktor Vladimir Vasilev. S izbrana i anotirana bibliografia*. Sofia: NBU.

“ZLATOROG” TOWARDS CULTURE AND EDUCATION POLICIES

Abstract. The article reveals the attitude of “Zlatorog” towards state policies in culture and education. With the help of the problem-chronological and culturological approach is substantiated the statement that the journal insists on the state management of the spiritual life to be based on the principles of high professionalism, humanity and free development of the creative abilities. Some new arguments support the view that this journal is not apolitical and aesthetically self-closed, but is an active participant in the public debate on the culture and the value formation of young people. “Zlatorog” is presented as a platform for independent intellectuals concerned with the spiritual growth of society who critically analyze the state’s cultural and educational directives and act as their corrective.

Keywords: “Zlatorog”; culture; education; policies; humanity; democracy

✉ **Dr. Ogniana Georgieva-Teneva, Assoc. Prof.**

ORCID iD: 0000-0002-9219-0416

New Bulgarian University

21, Montevideo St.

Sofia, Bulgaria

E-mail: ogniana_georgieva@abv.bg